

A komáromi halászat szabályozása 1874-ben

Az 1870-es évek elején a komáromi halászok körében megszorodtak a mesterség írott és íratlan szabályait sértő tevékenységek. A város vezetői bizottsági közgyűlésen olyan rendeleteket hoztak, melyek a híres komáromi halászok munkájának erkölcsi tekintélyét szándékoztak megőrizni.

1874 májusában a földművelés-, ipar- és kereskedelmi minisztérium helyben is hagyta az ideiglenes rendeletet. Érdemes megvizsgálni a szabályrendeletet, mert mutatja, hogy milyen területeken okozott gondot a város vezetésének a halásztársadalom fegyelmezetlen része. Szigorúan ellenőrizték, hogy a tulajdonosok, a bérlők, esetleg más módon meghatalmazottak halásznak-e a Dunán, a Vág-Dunán, vagy a város határában található tavakban. A kapitányi hivatal bízta meg azzal, hogy a bejegyzett halászokat igyekezzenek „többször meglepni”. Ha a halász szabálytalan eszközzel, vagy tilalmi időben halászott, a kapitányi hivatal köteles volt feljelentést tenni az esetről. A vétkes halász megbírságolása egyetlen esetben sem maradt el. A szabálytalanság súlyosságát mérlegelve állapították meg a pénzbüntetést.

A halászok csak az alábbi eszközökkel halászhattak. *Húzó hálók*kal, melyeknek szeme nedves állapotban két hüvelyknél nem lehetett kisebb. Ezért minden használatra készített háló előbb a kapitányi hivatalnak be kellett mutatni, ahol jegyzékbe vették, s a város által meghatározott bélyeggel látták el. Amikor az előre be nem jelentett ellenőrzés történt, ezt a bélyeget keresték.

Az *eresztő hálók* szemét is hasonló nagyságúra engedélyezték.

A legszigorúbb büntetést akkor rótták ki a halászra, ha *bódító anyaggal, méreggel kábította el* a halakat, vagy dinamittal *robbantott*. Tilos volt a *borító háló*, s minden olyan eszköz, amely a halak természetes járásának elzárását eredményezte. Az ivási idő alatt, áprilisban és májusban nem engedélyezték a halászást. A húzó és ersztő hálóval való halászáson kívül *horoggal* is foghattak halat, azonban kizárólag egyes horgot használhattak.

A halász a kifogott zsákmányból az apró halakat köteles volt kíméletesen visszaengedni a vízbe. Pontos hossz méretet, vagy súlyt nem határoztak meg, hanem a rendelet tágabban fogalmazott. Visszabocsátásra a „rendes használatra még nem alkalmas” hal került. Ez tulajdonképpen az előreteltek, ésszerű halgazdálkodást jelentette. Ismeretes ugyanis, hogy a rendszabályozott időszakban az igen apró halat állattetésre is használták a Komárom környéki falvakban. Kedvenc és olcsó eledele volt a kacsáknak az ujjnyi nagyságú apró hal, amely kiváló fehérjebevitelt, gyors növekedést és súlygyarapodást eredményezett. Ilyen halat nagyobb mennyiségben csak szabálytalan eszközökkel lehetett kifogni.

A halászati rend betartásának felügyeletét társadalmiasították is – ma így mondanánk – a szabálytalanságok bejelentésébe a „nagyközség”-et is bevonták. A lakosság a rendeletekről értesült, mert ezt a kapitányi hivatal gyakran terjesztette. Erre a város kötelezte. Alkalmas volt a falragasz, a szórólap, s a szabálytalanságok büntetésének név szerinti nyilvánosságra hozatala. Ez esetenként nagyobb erkölcsi súllyal nehezedett a halászra, mint a büntetőpénz kifizetése. Ugyanis a komáromiak, s a városba vásárlási szándékkal bemenők a halpiac haltároló és árusító vályúiból vásárolták a halat (a vásárlók nem piacra, hanem *piacra* mentek, ez Komáromban és környékén következetesen használt kifejezés volt). Kereskedelmi célján túl a társadalmi érintkezés kitüntetett helye volt a halpiac. Aligha kívánhatta a halász, hogy szabályszegését szájjára vegye vevőinek köre.

Megesett, hogy a halász – nem tilalmi időben – más tulajdonában lévő vizeken halászott. Ilyen esetben a halászársra jogosult tett feljelentést. Többnyire nehéz volt megtudni, hogy pontosan mennyi halat fogott ki a tilosban halászó. Ezért a bizottsági közgyűlés a rendeletben „a kipuhatható hal értékének” nagyságáról beszélt. Az ilyen esetet többszörös büntetés követte. Elkobozták a halászó eszközöket, megtérítették az okozott kárt, a kapitányi hivatal pedig öt forinttól negyven forintig büntetett. Kirívó magatartás esetén még az elzárás is szóba jöhetett, ami egy-nyolc napig tarthatott.

Bármilyen szabálytalanságot vétett a halász, a büntetést nem kerülhette el. Így, ha szabályos szeméretű hálóval halászott, de az említett bélyegző hiányzott a hálóról – a kapitányi hivatal nem vette jegyzékbe, nem hiteltesítette szabályos voltát –, az eszközt elkobozták, s ese-

tenként még öt forint bírságot kellett fizetni. Ha még a hálószemek is szabálytalanok voltak, ez külön, erre megállapított büntetés kirovásával járt, amely jelentős összeg volt. A sűrű hálóval halászóra tíz-huszonöt forint, ismételt elkövetés esetén huszonöt-ötven forint büntetés várt.

A kapitányi hivatal minden szabálytalanságot igyekezett felderíteni, a hatósági végzések pedig kivétel nélkül meghozták elmarasztaló ítéletüket. Fellebbezni ugyan lehetett, de azt csak birtokon kívül tehetette a halász. Felmentésre nem számíthatott. Bármilyen okból vetették ki a pénzbírságot, az a szegényalap pénztárát gyarapította. Minden forint ide került.

A rendelet kérlelhetetlen szigorú honosított meg Komáromban. Azonban ahol kellett, belátó volt. Így például az 1874 májusában jóváhagyott szabályzat hálóra vonatkozó részét csak egy év múlva kérték számon a hatóságok. A nagy értékű eszközök lecserélése, hitelesítése időt igényelt mindenkitől.

Elérte a város vezetése azt a célját, hogy az évszázadok óta híres komáromi halászok változatlan tekintélyt vívjanak ki a Duna partján.

Dr. Alföldi Kálmán

Szerepi Kelemen István emlékezete¹

Az emberiség jelene és jövője a múltban gyökerezik, s általa meghatározott. Különösen igaz ez a közhelynek hangzó kijelentés a Szerepi előnevet viselő Kelemen család esetében. Múltjuk ismertetése során feltárul az egymás nyomdokaiba lépő nemzedékek tagjainak fáradhatatlan közéletisége, amelyet az államigazgatás és a gazdálkodás terén fejtettek ki.

A régi nemesi család Erdélyből származott. A források Bihar vármegyében először Kelemen Péterre és fiára, Andrásra utalnak, akik a Szerepi ág helyi le származottaiként 1746-ban kapták meg a nemeslevelet. A Reszeghy hagyatékából kiderül, hogy Kelemen Péter 1753-ban Szöllösön lakott. A Borovszky-féle vármegyetörténet pedig negyven évig a köz szolgálatában álló szolgabíróként emlékezik meg a címszerzőről. A család első, mai szóhasználatával élve köztisztviselői szolgálatvállalása itt fedezhető fel.

A Szerepi előnevet felvett Kelemen család 1767-ben Mária Teréziától adományként nyerte el az árvizes és mocsaras Sárréten fekvő szerepi birtokot. Osváth Pál a Sárrét neves ismerője, mint a „víz miatt nagyrészen hasznavehetetlen” földről ír. Nyilván arra utalt, amire Fényes Elek 1851-ben, Szerep „gazdag kaszáloit a Berettyó árja rongálja”. A család másik nagy kihívása tehát az ártéri birtoklásból következett, vagyis a vízszabályozás és az ármentesítés embert próbáló nehézsége.

A szerepi birtokbavételt követően két Kelemen végzett köztisztviselői munkát. Először István Bihar vármegye adószedőjéből vált főszolgabíróvá, majd később János, aki az 1840-es években személynöki ítélmester, majd rövid ideig a királyi tábla felosztatásáig alországbíró.

A század elején még egyéni kezdeményezésekről tudunk az árvízvédelem terén. Kelemen János megyei támogatással, de saját költségén próbálkozott az 1820-as 1830-as évek idején csatornát építeni a szerepi határon, hogy a Berettyó szivárgása elvezethető legyen.

Az árvízvédelem terén azonban az igazi változást 1853-ban a Körös-Berettyó Szabályozási Társulat megalakulása jelentette, amely közös neve volt négy, ivánfenéki, hosszúfoki, alsó berettyói és alsó fehér körösi különálló társulatnak. Három évvel később a nyári szeghalmi köz-

¹ Elhangzott 2002. augusztus 18-án a Hajdú-Bihar megyei Szerep község falunapján, Kelemen István emlékoszlopának avatónépségén. (Szerk.)